

šanja pojasnila in orisala pravično podobo časa in ljudi. Tudi to je važno, kako vsakokrat en rod sprejema svoje vodnike. Slovenci se s strastjo, ki presega naravno razmerje med stvariteljnostjo in konservativnostjo, borimo z njimi; nato ostanejo eni privilegirani dediči brez njihove duhovne dediščine, drugi njihovi spoznavavci. Vse zategadelj, ker si o kulturi dolgo nismo bili na jasnem! Ali smo si danes že popolnoma, tako da se naše razmerje do nje sklada s čim bolj prečiščenim življenjskim nazorom? Ljubši mi je spoznavavec kakor slab dedič. Levstikova stoletnica je pokazala mnogo poboljšanja, pa še malo javne občutljivosti za čisto razmerje do Levstika. F. K.

Slovenski biografski leksikon. Urejuje Franc Ks. Lukman s sodelovanjem uredniškega odbora. 4. zvezek (Kocen-Lužar). V Ljubljani 1932. Založila Zadruga gospodarska banka, natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

Četrti zvezek Biografskega leksikona je dogodek za filološko-literarno zgodovinsko znanost pri Slovencih. Že to, da je delo kljub zaprekam napredovalo ter doseglo skoraj polovico začrtane poti, mora vsakogar razveseliti. Saj zgovorno in jasno priča, da je pri Slovencih, raznim dvomljivcem v posmeh, vedno več ljudi, ki hočejo gojiti vede v domačem jeziku. In baš v 4. zvezku našega leksikona opazimo močan pritok svežih delavcev po večini absolventov naše univerze. Priznati moramo, da so se novi sotrudniki B. L. docela enakovredno pridružili prejšnjim.

Drugo spoznanje, ki razveseljuje človeka, ko prebira novi zvezek Biografskega leksikona, je, da je v njem, kakor v prejšnjih zvezkih zopet opisanih nekaj ljudi, ki se po svoji duhovni in karakterni moči dvigajo kot kažipot iz kopice manjših duhov in iz celotne naše ljudske množice, ki jih je rodila, da bi ji svetili v temi. Ni sicer zdaj kakor nalašč med njimi velikih pesnikov in pisateljev (izjema je morda edini — Levstik, akotudi on prerašča ograjo pesniškega in pisateljskega poklica), več je znanstvenikov (Kopitar, Krajnc Krek in dr.), tudi političnih vodnikov in delavcev (Krek, Lampe, Korošec, Kramer, Kristan), mnogo je jezikovnih in narodnih buditeljev (Kremlj, Kumerdej, Linhart, Štefan Kočevar), dvoje pomembnih slikarjev (Langus, Layer) in vrste mož in nekaj žen (8), ki so na raznovrstne načine služili oziroma še služijo narodu zvesteje, kakor je terjal njihov poklic. Biografsko opisovanje teh ljudi ne pomeni sicer nikakega njihovega posebnega češčenja, kajti v toku narodovega in človeškega življenja ima vsakdo samosvojo nalogo, katero mora rešiti tako ali tako, kakor mu pač velevala duh, življenjska usoda in smisel našega bivanja sploh. Če opisujemo nadpovprečne ljudi kakršnegakoli kova, delamo to zato, da bi ob njihovem življenju in delu mogli razsvetliti temo v nas samih, kakor tudi v narodu oziroma človeštvu ter tako dvigniti sebe, rod in človeka.

Druga popolnoma slovenska naloga Biografskega leksikona je v tem, da nam mora in more služiti kot potrdilo naše narodnostne misli. Mnogi navidez, morda tudi v resnici objektivni ljudje pri nas ne morejo oziroma nočejo razumeti, da je poživitev slovenske narodnostne ideje v naših dneh etično in docela samogibno dejstvo, ki je v svojem jedru daleč od praktične politike. To je namreč nov izbruh tiste svete jeze, s katero smo premagali nasilno potujčevanje tako, da smo se v strastni ljubezni zbrali ob neusahljivem

vrelcu naše materine besede ter z njo oživili kulturno puščavo, v katero sta duše naših prednikov zbili pest in kopito germanskega nasilnika. Regeneracija suženjskega ljudstva v narod, ki si je priboril primerno kulturo in gospodarsko moč iz lastnih sil, to je delo, ki so ga opravljali možje, o katerih nam pripoveduje Biografski leksikon. In zdaj, ko vstajajo med nami in izven nas ljudje, ki nam pravijo, da danes tako delo ni več potrebno, da je celo kvarno, radi nekih baje višjih razlogov, zdaj je krvavo potrebno, da vsakdo ve, zakaj in kako so se Slovenci obranili germanske poplave, zakaj so hrepeneli po združitvi z južnimi brati in kako hočejo po tej združitvi živeti. —

Delo in življenje onih, ki so opisani na straneh naše knjige, nam govori prepričevalneje kakor vse filozofske in pedagoške razprave, da je duh močnejši kakor snov, da idealizem človeka bolj osrečuje kakor pa služba goli koristnosti, da po besedi poljskega preporoditelja Staszycyca, pade tudi velik narod, pogine pa samo pokvarjen.

In še neka misel navdaja bravca, ko lista po Slovenskem biografskem leksikonu in misli na omenjene nasvete. Kaj bi bilo z našim ljudstvom, ako bi se uresničili označeni nasveti. Že danes vidimo kljub navidezni kulturni rasti, kako propada ljudstvo. Mrtvilo, ki vlada radi kulturne in gospodarske stiske po naših vaseh, se sprošča v vedno hujša hudodelstva — — —

Uredništvo naše knjige je samo namignilo, da je njena posebna cena v tem, da so sestavki v njej po večini sad najnovejšega, samostojnega raziskavanja ter niso samo precedki poprejšnjih razprav. To je resnica, katero mora recenzent malodušno priznati, kajti težko bi mogel predelati le majhen del gradiva, ki so ga zmogle v dolgotrajnem delu desetorice znanstvenikov.

Le tu in tam se mu zdi, da bi se dala kakšna oseba plastičneje opisati. V nekih primerih je občutil, kakor da bi biografa zadušil bibliograf. V preizčrpnem naštevanju spisov in pretenkovestnem referiranju o njihovih vsebinah je utonil človek, ki je te spise ali dela ustvaril. In vendar je prva naloga biografskega leksikona, na nam upodobi osebnost in s to upodobitvijo šele razloži njena dejanja.

Pri Pirjevčevem članku o F. Kočevanju omenjam, da beseda, češ, da je Kočevar že pred Levstikovim nastopom razpravljal o pesmih in njih presoji (str. 483), ni posebno umestna, kajti to je bil storil tudi že 1850. l. Trdina v glasovitem Pretresu slovenskih pesnikov. Tudi mišljenje Štefana Kočevarja o ilirizmu in njegovo razmerje do slovenskega in ilirskega slovstva ni plastično izklesano.

Pri vestnem in izčrpnem članku o Kopitarju sem opazil, da je kljub temu, da pisateljica ni ničesar zamolčala, vendar premalo poudarjala tisto velikansko delo, v katerem Kopitar živi in bo živel večno, to je delo za reformo srbsko-hrvaškega književnega jezika. Prijateljstvo in sodelovanje med Kopitarjem in Vukom je vendar najlepši dokaz, da kulturna in duhovna edinost ni vezana na politične dogme, temveč se najlepše razvija tam, kjer so dogmatične vezi najrahlejše. Razdelitev Kopitarjevega dela v desetletja in trganje življenjskih okoliščin od dela, ki ga je nositelj tega življenja opravljal, sta zabrisali mnogokrat markantne poteze Kopitarjevega dela kakor

tudi življenja. Vendar je spis o Kopitarju v kras četrtega zvezka BL in hvali pisateljico Kernčevo, še bolj pa seveda pravega avtorja prof. Kidriča:

Dobri so članki o Korytku, Kozlerju, Krajncu, Korošču, Kreku (vendar pri njem zopet ni potrebne jasnosti, preveč se naglaša leposlovno delo, dočim nisem mogel iz Dolenčevega članka spoznati, kakšno je bilo Krekovo razmerje do marksizma niti kakšni so bili njegovi nazori o ureditvi porajajoče se jugoslovanske države. Krekove besede o Madjarih (str. 564) niso preroške, temveč smešne in opravičljive samo v parlamentarni debati kot izbruh temperamentnega govornika). Logarjev spis o Krelju je izvrsten. Dobro bi pa bilo, če bi pri Flacciju Illyriku navedel njegovo hrvaško ime in povedal, kdo je bil ta mož. Ne zdi se mi verjetno, da bi se protestantski teolog Krelj v Jeni učil hrvaščine, glagolice in cirilice. Nemogoče seveda ni. Bohoričico bi mogli z večjo pravico kakor po Krelju, imenovati po Trubarju.

Tudi Glaserjev članek o Kremplu bi se dal tu in tam izpopolniti, zlasti v začetku na str. 567, kjer omenja pisec, da se je Krempl kregal s svojim dekanom. Tudi župljani pri Sv. Lovrencu v Slov. gor. so bili hudi nanj, ker je zatiral tihotapstvo s tobakom in jih je celo ovadil oblasti, da imajo na pokopališču v mrtvašnici skladišče in sejmišče tihotapskega tobaka. Iz karakteristike Kremplovih Dogodivščin, kakor jo podaja Glaser, ni vidno, da je to delo napisano v verzih in v prozi in da je Kremplu pri pisanju Dogodivščin kot daljni vzor sijal v duhu Kačič-Miošičev: Razgovor ugodni. Nekaj Kremplovih pesmi v rokopisu je v arhivu Matice Slovenske.

Kržišnikove humoristične pesmi v Škratu bi po mojem mnenju zaslužile boljšo oceno, kakor jim je dal dr. Šlebinger, ki jih imenuje: »skromno humoristični verzi« (str. 579). Zdi se, da iz nekaterih grozi Levstikova ostrina.

Pri Langusu bi morebiti bilo vredno omeniti tudi to, da je slikal kulise in dekoracije za ljubljansko gledališče. Na vsak način pa je bil dr. Lukman preveč usmiljen, ker ni pri Antonu Lesarju omenil, kako je rovaril zoper Levstika, ko je bil tajnik Slovenske Matice.

V Levstikovem življenjepisu bi morda vendarle kazalo vzdržati Levčevo trditev, da je Levstik iz pretirane želje po odliki odložil maturo, ker se je bal matematike. Glede njegovega bivanja v Olomucu naj omenim, da je arhivar nemškega viteškega reda dr. Schindler sporočil, da v arhivu tega reda ni našel niti črke o Levstiku. Tudi to treba povedati, da so našli potem, ko je bil ta življenjepis že natisnjen, novo gradivo, ki bo eno ali drugo trditev oziroma formulacijo tega Levstikovega življenjepisa spremenilo: zlasti glede na razmerje med Levstikom in Pajkom, kakor tudi piščev pogled na pravdo zoper Naprej, na Levstikovo delo za kritično izdajo Vodnikovih spisov itd.

Prav lep je Koblarjev spis o Linhartu. Premalo pa omenja zveze med Linhartom in Sonnefelsom in morda celo z — Lessingom. Odkod bi sicer črpal Linhart — voljo, hoditi za Shakespeareom? In kaj je Županova Micka, če ne daljni odmev Lessingove Minne v. Barnhelm!

Tudi drobnejši članki, ki opisujejo neznatnejše duhove, so napisani z enako ljubeznijo in kritično ostrino. Edino pri živčih čitamo včasih šepave sodbe, ki so pač nastale iz napačne obzirnosti.

Toda vsako tako razpredanje ob straneh Biografskega leksikona je razmeroma lahko. Težko pa je bilo organizirati to veliko podjetje, pridobiti krog sposobnih sodelavcev, najti pravilno razmerje v obdelavi posameznih osebnosti. Vse to je vodstvo in sodelništvo naše knjige doseglo. Od zvezka do zvezka vidimo, kako se veliko delo izpopolnjuje, raste, razcveta. Upamo, da bo kmalu dograjen naš znanstveni »hram slave«.

A. Slodnjak

Iz sodobnega srbsko-hrvatskega književnega življenja (Misli, portreti in ocene)

2. Glosa ob jugoslovanski književnosti kot enoti.

Beograjska literarna zgodovina in zgodovina sploh se že vsa leta sem trudita najti enotne vidike, pod katerimi se je razvijalo kulturno življenje vseh Jugoslovancev kot enoten, sam v sebi zaključen organizem. Največkrat pa se niti ne iščejo enotni vidiki ter se slovenska literatura samo nesrečno vključi v njihov lit. zgod. sistem. Slej ko prej bo tudi pri nas treba načeti vprašanje o pravi vrednosti takih sintetičnih jugoslovanskih literatur. Pavle Popović je še iskal notranjega razloga za tako enotno traktiranje ter je našel za novejšo dobo dva taka principa, ki sta znak enotne jugoslovanske narodne kulture, namreč jugoslovansko idejo in srbske narodne pesmi, in je vsa razlika samo v pismu (književnost pisana s cirilico in književnost z latinico). Na osnovi te Popovićeve hipoteze je tudi Poljanec napisal prejšnje citirane besede o popolnem zedinjenju naših literatur. Večini pa je že zadosten razlog edinstvenosti dejstvo, da smo vključeni v enoten državni okvir, brez ozira na notranje divergentne sile. Na isti način bi se n. pr. tudi albanska literatura — če bi se Albanija na kakršenkoli način našla v naših mejah — mogla dodati jugosl. knjiž. in sortirati pod internacionalne literarne etikete: realizem, modernizem itd. Mislim celo, da bi se dala prav tako lepo sintetizirati slovensko-španska literatura, samo da bi pri tem nihče ne trdil, da je to ena nacionalna kultura. Sicer pa se iz takih jugosl. literatur samih vidi, kako vsaksebi, neenotno in brez vsakih zvez so se ustvarjale naše književnosti, ki niso nikdar rastle iz centralnega jugoslovanstva, ampak iz pokrajin in etničnih življenjskih sil. Ali se je mar iz srednjeveške srbske literature razvila dubrovniška renesansa in humanizem, in je iz njih pogl. Trubar? Sicer se pa dejstva ne dajo spreminjati, le različno jih je mogoče tolmačiti. Kar je enemu tragičen razlom celote, to je drugemu blagoslovljen početak rasti nove individualnosti, novega bitja, ki mu je 'To Pan' določil, da živi do sodnjega dne, kot je rekel Prešeren; tembolj nege vreden, čimbolj je obstojanje celote bilo samo fiktivno, ali v tako neživljenjski oddaljenosti, da ni moglo toplo vplivati na žive kulturne klice. Če sta jugoslovanstvo in narodna pesem principa, iz katerih se more z gotovostjo sklepati na vsem enoten skupen kulturni razvoj, moremo nasprotno prav na osnovi teh samih principov priti do protivnih trditev: za Slovence namreč prav dobro vemo, v kakem razmerju so bili do prve ideje (Priateljve monografije); srbska narodna pesem pa se je smatrala vedno kot eksotični prevod in to danes mogoče bolj kot prej (Gradnik, Rehar). Če